

Н. В. ІВАНЮТА

*Наталія Валеріївна Іванюта, асистент кафедри
Маріупольського державного університету*

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Важливе значення при розгляді господарським судом питання про вжиття забезпечення позову має збереження балансу інтересів усіх учасників спірного правовідношення. Тому необхідність вжиття заходів до забезпечення позову має бути належним чином мотивована.

Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) не передбачає умов, які зобов'язують господарський суд забезпечити позов, зокрема, не висуває умовою забезпечення позову його обґрунтованість наданими доказами.

Д. В. Большаков вважає, що, вирішуючи питання про вжиття забезпечення позову, суд має встановити, наскільки обґрунтовані позовні вимоги позивача, а також чи заслуговують уваги його побоювання з приводу можливих протиправних дій з боку відповідача або інших осіб, які можуть протидіяти виконанню майбутнього судового рішення¹. Висловлюється думка про те, що при вирішенні судом таких клопотань певне значення має та реакція відповідача на пропозицію позивача безпосередньо врегулювати спір у досудовому (претензійному) порядку, коли такий порядок встановлено федеральним законом для даної категорії спорів або договором, а також інше листування, до пред'явлення позову. В. В. Ярков стверджує, що позивач не обов'язково повинен доводити, що відповідач приховує своє майно і грошові кошти. Для застосування заходів до забезпечення позову досить довести можливість таких дій із боку відповідача². Однак при цьому, на думку В. В. Яркової, ухвала про забезпечення позову може виноситися не тільки на підставі достовірно встановлених фактів, що свідчать про недобросовісну поведінку відповідача, а й при доказаній наявності високого ступеня ймовірності такої поведінки. Залишаються незрозумілими зміст та спосіб визначення ймовірності тієї чи іншої події, оскільки це поняття не є юридичною категорією. Щоб звернутися із заявою про прийняття заходів до забезпечення позову, зацікавлена особа не повинна чекати порушення своїх прав, оскільки подібний підхід не відповідає самій суті забезпечення позову.

Л. О. Грось вважає, що суд має право вжити заходи до забезпечення позову, але тільки за наявністю доказів тих обставин, які свідчать про неможливість або утруднення в майбутньому виконати рішення суду³. Інші процесуалісти підкреслюють, що арбітражний суд не може не враховувати наявність даних, які обґрунтовують позовні вимоги, і виходити з того, що заходи до забезпечення позову приймаються з урахуванням обставин справи і лише тоді, коли в цьому дійсно є необхідність. Висловлювалася думка про необхідність звертати увагу на характер стягнення, стан та місце знаходження речей, з приводу яких виник спір, матеріальне становище відповідача, підстава подання позову й на інші обставини, що дають можливість припускати протидію відповідача виконанню майбутнього судового рішення, яке може зробити виконання утрудненим чи неможливим⁴.

Судова практика також не має єдиного підходу до вирішення поставленого питання.

Відповідно до п. 1.1 Інформаційного листа ВГСУ від 12.12.2006 № 01-8/2776 «Про деякі питання практики забезпечення позову» заявник повинен обґрунтувати причини звернення із заявою про забезпечення позову⁵. З цією метою та з урахуванням загальних вимог, передбачених ст. 33 ГПК України, обов'язковим є подання доказів наявності фактичних обставин, з якими пов'язується застосування певного заходу до забезпечення позову. Також у вказаному Інформаційному листі зазначається, що у разі вжиття заходів до забезпечення позову з ініціативи господарського суду відповідні дії мають бути мотивовані з урахуванням, зокрема, припису пункту 3 частини другої ст. 86 ГПК України та наведеного в підпункті 1.1 пункту 1 цього листа.

Крім того, у пункті 3 Роз'яснення № 02-5/611 «Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову» зазначено, що умовою застосування заходів до забезпечення позову є достатньо обґрунтоване припущення, що майно (в тому числі грошові суми, цінні папери тощо), яке є у відповідача на момент пред'явлення позову до нього, може зникнути, зменшитись за кількістю або погіршитись за якістю на момент виконання рішення; отже, найдоцільніше вирішувати питання забезпечення позову на стадії попередньої підготовки справи до розгляду (ст. 65 ГПК)⁶.

Наведені вище роз'яснення, думки і приклади судової практики дозволяють зробити висновок про те, що умовою забезпечення позову є доказаність визначених законодавцем підстав. Цю думку не поділяють автори, які стверджують, що судового доказування при забезпеченні позову не проводиться – суддя вірить або не вірить заявленим аргументам заявника⁷.

У зв'язку з відсутністю щодо забезпечення позову виключення із загального правила доказування в господарському судочинстві, з правильністю такої позиції важко погодитися.

Як зазначає І. Г. Побірченко, головним чином принцип змагальності стосується забезпечення сторонами суду доказовим матеріалом, але також охоплює й оцінку доказів, тлумачення закону та інші питання⁸. Змагальність – це такий тип судочинства, в якому застосовується судовий метод правового регулювання про-

цесуальних відносин, заснований на волі й автономії учасників процесу, і який відповідає спірному характеру справ і логіці здійснення правосуддя⁹.

Однак положення Інформаційного листа ВГСУ від 12.12.2006 № 01-8/2776 «Про деякі питання практики забезпечення позову» щодо обов'язковості подання доказів наявності фактичних обставин, з якими пов'язується застосування певного заходу до забезпечення позову носить рекомендаційний характер, тому, така вимога повинна бути закріплена в ГПК України як одна із умов вжиття забезпечення позову.

Враховуючи вимоги ст. 33 ГПК України, наведення доказів щодо наявності фактичних обставин, з якими позивач пов'язує необхідність застосування заходів до забезпечення позову, є обов'язковим. Наприклад, якщо позивач припускає, що майно або грошові кошти можуть зникнути, він з урахуванням вимог ст. 33 та 66 ГПК України має надати суду докази щодо обставин, на яких ґрунтуються такі припущення.

Проте, оскільки заходи до забезпечення позову є терміновим, строковим засобом захисту, отже, для їх вжиття не треба вимагати надання доказів в обсязі, необхідному для обґрунтування вимог і заперечень сторони по суті спору. Обов'язковим є надання заявником доказів наявності оспорюваного права, порушеного права чи його порушення. Тобто, по суті, суд при розгляді заяви про вжиття заходів до забезпечення позову, робить попередню оцінку аргументів позивача і оцінює міру вірогідності задоволення позову¹⁰. Це необхідно суду для оцінки розумності заявлених заходів до забезпечення позову.

Підстави забезпечення позову необхідно доводити документально. Суддя має з урахуванням доказів, наданих позивачем на підтвердження своїх вимог, пересвідчитися в тому, що існує реальна загроза невиконання чи утруднення виконання можливого рішення суду про задоволення позову. Зокрема, згідно з Постановою ВГСУ від 04.07.2006 р. у справі № 25/317¹¹ про укладення договорів купівлі-продажу акцій, суд касаційної інстанції зазначив: припущення позивача про те, що спірні акції можуть зникнути, зменшитись за кількістю тощо, не підтверджені жодними доказами, не можуть вважатись обґрунтованими. За таких обставин суд скасував рішення судів попередніх інстанцій, які застосували заходи до забезпечення позову шляхом накладення арешту на спірні цінні папери та заборони зберігачеві виконувати розпорядження про зарахування, списання, переказ і переміщення спірних акцій. В іншій справі суд касаційної інстанції також зазначив, що позивач, вимагаючи забезпечення позову, повинен був у заяві про забезпечення позову довести й обґрунтувати обставини, які свідчили б про те, що грошові кошти, які є у відповідача на момент пред'явлення позову до нього, можуть зникнути, зменшитись за кількістю на момент виконання рішення і що виконання рішення суду у зв'язку з цим буде утруднене й неможливе¹².

Відповідно до п. 3 ст. 86 ГПК ухвала господарського суду має містити мотиви її винесення з посиланням на законодавство. На жаль, на практиці ухвали суду про забезпечення позову та рішення вищих інстанцій, що підтримують їх, часто не містять мотивованого висновку про те, які саме обставини свідчать про необхідність забезпечення позову та які докази на підтвердження цих обставин надав суду позивач. Проте саме відсутність мотивів застосування заходів до забезпечення позову судами є підставою скасування рішень. Так, згідно з Постановою ВГСУ від 19.04.2007 р. у справі № 22/331 підставою скасування судових рішень про застосування заходів до забезпечення позову стало те, що в оскаржуваних ухвалях не було зазначено, з яких міркувань виходив суд, визнаючи, що невжиття заходів до забезпечення позову ускладнить чи зробить неможливим виконання рішення суду. В якості ж обставин, які стали підставою для скасування заходів до забезпечення, суди наводять, зокрема, відсутність грошових коштів на розрахункових рахунках відповідача, які відомі позивачеві, дії відповідача щодо продажу майна (майнового комплексу), на який накладено арешт у якості забезпечення позову (Постанова ВГСУ від 18.01.2006 р. у справі № 6/741), незадовільний фінансовий стан відповідача, його неспроможність сплачувати податки, звільнення відповідачем усіх працівників і розірвання договорів з офісами (Постанова ВГСУ від 04.10.2006 р. у справі № 2/243).

Деколи за підставу забезпечення позову суди приймають той факт, що відповідач може вільно розпоряджатися належним йому майном або грошовими коштами. Обґрунтування застосування заходів до забезпечення в у такому випадку зводиться до того, що відповідач у будь-який час може відчужити спірне майно або витратити власні грошові кошти, що ускладнить або зробить неможливим виконання рішення суду в майбутньому (Постанова ВГСУ від 30.10.2007 р. у справі № 13/241). Але, якщо виходити з таких підстав забезпечення позову, то всі позови мають забезпечуватись, оскільки будь-яка особа, як власник майна та грошових коштів, має можливість вільно розпоряджатися ними¹³. Отже, під час застосування заходів до забезпечення позову доказуванню повинно підлягати не право особи вільно розпоряджатися грошовим коштами або майном, а її намір розпорядитися грошовими коштами або майном на час пред'явлення позову в таких розмірах, які можуть ускладнити або зроблять неможливими виконання рішення суду.

Слід також зазначити, що не може бути підставою для забезпечення позову тільки факт ухилення відповідача від виконання зобов'язань за спірним договором. Адже, якщо виходити з цієї підстави забезпечення позову, то, як і в наведеному вище прикладі, доходимо висновку, що забезпеченню підлягають всі позови, оскільки їх подання до суду обумовлене саме тим, що сторона не виконує договірні зобов'язання, що, у свою чергу, на час подання позову є не встановленим фактом. Не можна розглядати вимоги позивача як безспірні та такі, що обґрунтовують необхідність забезпечення позову, тому що невиконання зобов'язань відповідачем є саме предметом спору, що потребує доказування¹⁴.

В інших справах суди забезпечують позовні вимоги лише з тієї підстави, що ціна заявленого позову є значною. Проте, таке поняття є оціночним, тому має визначатися з урахуванням фінансового стану відповідача. Адже для різних відповідачів одна й та ж сума заявлених позовних вимог по відношенню до ак-

тивів може бути як значною, так і незначною. Отже, якщо необхідність заходів до забезпечення позову обґрунтовують значним розміром вимоги, заявленої позивачем, підстави таких заходів мають підтверджуватися даними щодо фінансового стану відповідача, які свідчать про те, що для нього сума позовних вимог порівняно з активами є значною.

Питання адекватності заявленої позовної вимоги не вирішується господарським судом під час розгляду клопотання про забезпечення позову, а становляться предметом дослідження під час розгляду спору (Постанова ВГСУ від 21.12.2006 р. у справі № 30/322-06-9805).

Для вжиття господарськими судами заходів до забезпечення позову з підстави ускладнення виконання рішення господарського суду чи неможливості виконання рішення господарського суду треба надати наступні обґрунтування.

1. Відповідач своєю поведінкою створює загрозу для виконання судового акта. Підтвердженням цих обставини можуть виступати: документи, що свідчать про реалізацію відповідачем заставного майна (наприклад, оферта щодо продажу, відсутність заставного майна в місці його зберігання тощо); документи, які підтверджують, що позивач не може за вказаними в договорах адресами розшукати ні складу, ні офісу відповідача, у зв'язку з чим є реальна загроза неможливості отримання товару або повернення грошової суми; документи, які свідчать щодо відсутності у відповідача майна, необхідного для погашення боргу (наприклад, є клопотання боржника при зверненні до суду (як варіант – із зустрічною позовною заявою) про відстрочку сплати державного мита у зв'язку з тяжким фінансовим положенням або переписка сторін про відстрочку платежів за договором).

2. Для підтвердження важкого фінансового становища відповідача можна використовувати будь-які документи, що свідчать про його низький рівень платоспроможності. Наприклад, боржник не має у своєму розпорядженні значного майна у вигляді грошових коштів та у формі нерухомості, незначні грошові кошти розосереджені по рахунках у різних банках, поведінка боржника свідчить про бажання переказати кошти з рахунків, відомих заявнику. Обіг у підприємства-боржника відсутній. Таким чином, існує реальна загроза невиконання майбутнього судового акта по суті спору¹⁵.

Якщо у позивача відсутні документи про платоспроможність боржника, то деякі відомості можна отримати з документів бухгалтерської звітності відповідача, які носять відкритий характер. Вказані дані позивач може отримати самостійно в органах статистики. Додатковими аргументами можуть виступати відомості про значну суму боргу, тривалий період його несплати, відсутність засобів забезпечення виконання зобов'язання згідно із ЦК України.

3. Свідчити про виведення майна можуть виписки з Єдиного державного реєстру речових прав на нерухоме майно та угод з ним, з яких випливає, що відповідачем подано документи на державну реєстрацію переходу права власності на належні приміщення, а достатній обіг, відповідно до звітності, відсутній.

Заходи до забезпечення позову необхідні з урахуванням характеру заявленої вимоги та особливостей майна, про права на яке виник спір (акції, нерухомість та ін.). У спорах про права на майно метою вжиття заходів до забезпечення позову є збереження до моменту вирішення спору існуючого положення щодо спірного майна. У випадку ж якщо майно буде втрачено до вирішення спору по суті, виконання рішення буде неможливе. Зазвичай позивачі заявляють про те, що в разі продажу відповідачем спірного майна його вимагання у добросовісного набувача буде неможливим. Однак, виходячи з судової практики, неможливість вимагати конкретне майно у добросовісного набувача сама по собі не є належним обґрунтуванням необхідності забезпечення позову. Тому позивач повинен навести докази того, що дії відповідача саме спрямовані на реалізацію спірного майна, або є інші підстави вважати, що майно буде втрачено. За деякими вимогами при невжитті забезпечення позову виконання рішення буде неможливо – для здійснення своїх прав, визнаних або підтверджених рішенням суду, позивач вимушений буде звернутися до суду з новим позовом, наприклад, про визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів із відповідного питання.

Щодо вжиття господарськими судами заходів до забезпечення позову на підставі наявності реальної загрози завдання значної шкоди заявникові треба враховувати наступне.

З метою попередження заподіяння значної шкоди заявнику заходи до забезпечення позову можуть бути спрямовані на збереження існуючого стану відносин (*status quo*) між сторонами. Позивач (заявник) повинен документально обґрунтувати зв'язок можливої шкоди з предметом спору, ступінь ймовірності несприятливих наслідків для заявника, значний розмір можливої шкоди, а також необхідність і достатність для її запобігання саме бажаного заходу до забезпечення позову¹⁶.

Для підтвердження даної підстави позивач може надати звіт підприємства про прибутки і збитки та довідку про відсутність грошових коштів на розрахунковому рахунку. В якості доказів позивач вказує на наявність збитків у свого підприємства, відсутність стабільного фінансового положення, а виконання оспорюваного рішення про стягнення недоїмок на значну суму призведе до неможливості здійснювати виробничу та господарську діяльність, а також спричинить затримку виплати заробітної плати та невиконання поточних податкових зобов'язань заявника перед бюджетом (неприйняття судом заходів до забезпечення позову може заподіяти підприємству значних збитків).

У вирішенні питання про забезпечення позову господарський суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням такого: розумності, обґрунтованості й адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом до забезпечення

ня позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; імовірності утруднення виконання або невиконання рішення господарського суду в разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками даного судового процесу¹⁷.

Крім того, здійснюючи оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів господарський суд повинен враховувати ймовірність спричинення заявникові значної шкоди у випадку неприйняття заходів до забезпечення позову.

Враховуючи вищезгадане, можливо визначити певні умови, з яких слід виходити при виборі конкретного заходу до забезпечення позову.

1. Заходи до забезпечення позову повинні бути рівнозначні заявленій вимозі та обов'язково пов'язані із нею.

Відповідно до Інформаційного листа ВГСУ від 12.12.2006 № 01-8/2776 «Про деякі питання практики забезпечення позову» під адекватністю заходу до забезпечення позову, що застосовується господарським судом, розуміється його відповідність вимогам, на забезпечення яких він вживається. Оцінка такої відповідності здійснюється господарським судом, зокрема, з урахуванням співвідношення права (інтересу), про захист якого просить заявник, із вартістю майна, на яке вимагається накладення арешту, або майнових наслідків заборони відповідачеві вчиняти певні дії. Деякі автори під адекватністю розуміють доцільність заходів до забезпечення позову заявленим позовним вимогам¹⁸.

Треба враховувати, що не допускається забезпечення позову шляхом винесення ухвал, які фактично містять рішення у справі, яку ще не вирішено, наприклад, про зобов'язання відповідача та інших осіб не чинити перешкод керівнику (іншим посадовим особам) у вчиненні будь-яких дій від імені товариства для забезпечення позову про визнання недійсними рішення про звільнення, відкликання тощо вказаних посадових осіб (пункт 5.7.2 Рекомендацій Президії ВГСУ від 28 грудня 2007 р. № 04-5/14 «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин»).

Наприкінці слід підкреслити необхідність удосконалення процесуально – правових норм ГПК України щодо обставин, які є підставою забезпечення позову в господарському судочинстві та доказам, що мають надаватися суду на підтвердження таких обставин.

2. Заходи до забезпечення позову не повинні порушувати (обмежувати) інтереси третіх осіб та боржника.

Як вже зазначалося, при вирішенні питання щодо застосування заходів забезпечення позову суду слід співвіднести права та законні інтереси, за захистом яких звернувся позивач, з вартістю майна, на яке він просить накласти арешт, або майновими наслідками заборони відповідачу здійснювати певні дії. Так, наприклад, у спорі щодо виділення в натурі майна підприємства пропорційно частині в його статутному капіталі неприпустимо в якості забезпечення позову накладати арешт на все майно підприємства¹⁹. Крім того, при забезпеченні позову шляхом заборони відчуження основних засобів, нерухомого майна або іншого майна товариства суду слід чітко зазначити в ухвалі про забезпечення позову те майно, відчуження якого забороняється в розмірі заявлених позивачем вимог (пункт 5.7.3 Рекомендацій Президіума ВГСУ «Про практику застосування законодавства при розгляді справ, які виникають з корпоративних відносин» № 04-5/14 від 28 грудня 2007 р.²⁰).

Що ж стосується грошових коштів відповідача, то в даному разі неприпустимий арешт усіх його грошових коштів. Слід обмежувати такий арешт розміром суми позову та можливих судових витрат.

У спорі про незаконне використання товарного знака невідповідним заходом до забезпечення позову буде арешт майна відповідача, що накладається як на готову продукцію, так і на сировину та матеріали останнього. Даний висновок впливає з того, що виготовлення відповідачем продукції може порушити права інтелектуальної власності позивача лише у разі неправомірного нанесення на таку продукцію товарного знаку, що належить позивачеві. Тому накладення арешту на сировину та матеріали, що належать відповідачу, не буде виправданим. Такі заходи забезпечення будуть виходити за межі необхідного заходу запобігання можливого порушення прав та охоронюваних законом інтересів позивача (Постанова ВГСУ від 17 травня 2005 р. за справою № 15/445).

3. Певний захід до забезпечення позову повинен мати зв'язок із предметом заявлених вимог та надавати можливість забезпечити фактичне виконання судового рішення у випадку задоволення позову.

При винесенні ухвали про застосування заявлених позивачем заходів забезпечення суду необхідно, зокрема, встановити, чи здатен такий захід забезпечити виконання судового рішення в разі задоволення позову. Наприклад, коли предметом позову є стягнення грошових коштів, адекватним заходом забезпечення позову буде накладення арешту на грошові кошти боржника в розмірі заявлених позовних вимог, а не на його майно.

У спорі про стягнення грошових коштів накладення арешту на майно відповідача допускається в тому разі, якщо грошові кошти на рахунку останнього відсутні. При цьому суд спочатку може винести ухвалу про арешт грошових коштів, на підставі якого відкривається виконавче провадження. Далі державна виконавча служба встановлює, що грошові кошти на рахунку відповідача відсутні. І після суд скасовує заходи щодо забезпечення позову шляхом арешту грошових коштів і виносить ухвалу про арешт майна відповідача, чітко позначивши, яке саме майно підлягає арешту.

Якщо ж предметом позову є визнання права власності або витребування майна, арешт може бути накладено тільки на індивідуально визначене майно, що є предметом спору).

У корпоративних спорах неправомірним є застосування заходів до забезпечення позову шляхом заборони вчиняти дії на виконання рішень загальних зборів акціонерів, які можуть прийматися в майбутньому. Тобто стосовно рішень, які не є предметом спору, оскільки застосування таких заходів забезпечення допускається винятково в разі оскарження у встановленому порядку відповідних рішень загальних зборів акціонерів²¹.

У корпоративних спорах заходи забезпечення позову не повинні порушувати права інших акціонерів. Вони повинні бути застосовані виключно в межах предмета позову, наприклад, шляхом заборони вчиняти дії лише щодо того пакета акцій, який безпосередньо пов'язаний із предметом спору (абзац 2 пункту 47 Постанови Пленуму ВСУ № 13 від 24 жовтня 2008 р. «Про практику розгляду судами корпоративних спорів»).

4. Заходи до забезпечення позову не повинні унеможлилювати здійснення господарської діяльності підприємства – відповідача.

Вказана умова для вжиття певних заходів до забезпечення позову отримала своє законодавче закріплення в результаті змін у ст. 67 ГПК України від 6.11.1991 р. (Закон України від 17.09.2008 р. № 513 «Про внесення змін до ст. 67 Господарського процесуального кодексу України щодо забезпечення позову»), відповідно до яких не допускається забезпечення позову шляхом: заборони проводити загальні збори акціонерів або учасників господарського товариства та приймати ними рішення; надавати емітентом, реєстратором, зберігачем, депозитарієм реєстр власників іменних цінних паперів, інформацію про акціонерів або учасників господарського товариства для проведення загальних зборів товариства; участі акціонерів або учасників у загальних зборах товариства, визначення правомочності загальних зборів акціонерів або учасників господарського товариства.

У судовій практиці й роз'ясненнях ВГСУ та ВСУ раніше (до внесення змін до ГПК України) неодноразово вказувалося, що заборона проведення загальних зборів учасників (акціонерів) товариства фактично означає заборону товариству здійснювати свою діяльність. І тому застосування такого заходу до забезпечення позову не відповідає призначенню даного інституту, який має на меті захист інтересів заявника, а не позбавлення іншої особи права здійснювати діяльність відповідно до закону. Те ж саме стосується заборони акціонеру голосувати належними йому акціями на загальних зборах акціонерів, оскільки це фактично паралізує роботу вищого органу акціонерного товариства та є втручанням у господарську діяльність товариства²².

¹ *Большаков Д. В.* Взыскание задолженностей и штрафных санкций / Д. В. Большаков // Арбитражный и гражданский процесс. – 2001. – № 6. – С. 42–48.

² *Ярков В. В.* Обеспечение иска в арбитражном процессе / В. В. Ярков // Законодательство. – 1998. – № 10. – С. 56–59.

³ *Грось Л. А.* О проблемах исполнительного производства и связанных с ним / Л. А. Грось // Арбитражный и гражданский процесс. – 2001. – № 6. – С. 32–36.

⁴ *Заворотько П. П.* Процессуальные гарантии исполнения судебного решения / П. П. Заворотько. – М.: Юрид. лит., 1974. – 360 с.

⁵ Про деякі питання практики забезпечення позову [Електронний ресурс]: Інформаційний лист Вищого господарського суду України № 01-8/2776 від 12.12.2006 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v2776600-06>

⁶ Про внесення зміни до Інформаційного листа Вищого господарського суду України «Про деякі питання, порушені у доповідних записках господарських судів України у першому півріччі 2009 року щодо застосування норм Господарського процесуального кодексу України» [Електронний ресурс]: Інформаційний лист Вищого господарського суду України № 01-08/530 від 29.09.2009 р. – Режим доступу: <http://www.arbitr.gov.ua/news/767/>

⁷ *Зайцев И. М.* Гражданский процесс: курс лекций / М. А. Вукот, И. М. Зайцев. – Саратов: Высшая школа, 1988. – 336 с.

⁸ *Побирченко И. Г.* Советский арбитражный процесс / И. Г. Побирченко. – К.: Вища школа, 1988. – 272 с.

⁹ *Тимченко Г. П.* Принципы гражданской юрисдикции: Теория, история, перспективы развития: монография / Г. П. Тимченко. – К.: Юридична думка, 2006. – 412 с.

¹⁰ *Мазавина А.* [Електронний ресурс]: Как обеспечить иск в арбитражном процессе: инструкция по применению / А. Мазавина // Юридический справочник руководителя. – 2007. – № 4. – Режим доступу: <http://www.delo-press.ru/articles.php?n=6204/>

¹¹ Про зобов'язання укласти договори та вчинити певні дії [Електронний ресурс]: Постанова Вищого господарського суду України від 04.07.2006 р. у справі № 25/317. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34817>

¹² Про стягнення 1456688,31 грн. [Електронний ресурс]: Постанова Вищого господарського суду України від 06.06.2006 р. у справі № 31/67. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13745>

¹³ *Турчин С.* Забезпечення позову в господарському процесі. [Електронний ресурс] / С. Турчин // Правовий тиждень. – 2009. – № 28. – Режим доступу: <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=1276>

¹⁴ Там само.

¹⁵ *Мазавина А.* [Електронний ресурс]: Как обеспечить иск в арбитражном процессе: инструкция по применению / А. Мазавина // Юридический справочник руководителя. – 2007. – № 4. – Режим доступу: <http://www.delo-press.ru/articles.php?n=6204/>

¹⁶ *Мазавина А.* [Електронний ресурс]: Как обеспечить иск в арбитражном процессе: инструкция по применению / А. Мазавина // Юридический справочник руководителя. – 2007. – № 4. – Режим доступу: <http://www.delo-press.ru/articles.php?n=6204/>

¹⁷ Про деякі питання практики забезпечення позову [Електронний ресурс]: Інформаційний лист Вищого господарського суду України № 01-8/2776 від 12.12.2006 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v2776600-06>

¹⁸ *Пелипенко Е. Е.* Адекватность мер обеспечения иска в хозяйственном процессе. [Електронний ресурс] / Е. Пелипенко // Юридична практика. – 2009. – № 13. – Режим доступу: <http://ualawyer.com/2009/04/01/adekvatnost-mer-obespechenija-iska-v.html>

¹⁹ Практика розгляду судами корпоративних спорів. [Узагальнення підготовлено суддею Верховного Суду України О. І. Потильчак та начальником управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України І. В. Бейцун] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E&Count=500&/](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E&Count=500&)

²⁰ Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин. [Електронний ресурс]: Рекомендації Президії Вищого господарського суду України від 28 грудня 2007 року № 04-5/14.– Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=v5_14600-07

²¹ Практика розгляду судами корпоративних спорів. [Узагальнення підготовлено суддею Верховного Суду України О.І. Потильчак та начальником управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України І. В. Бейцун] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E&Count=500&/](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E&Count=500&)

²² Практика розгляду судами корпоративних спорів. [Узагальнення підготовлено суддею Верховного Суду України О. І. Потильчак та начальником управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України І. В. Бейцун] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E&Count=500&/](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E&Count=500&)

Резюме

У науковій статті аналізуються питання, пов'язані із захистом прав учасників господарського судочинства при розгляді господарським судом питання про вжиття забезпечення позову.

Ключові слова: забезпечення позову, господарський суд, заходи до забезпечення позову, доказування, ухвала.

Резюме

В научной статье анализируются вопросы, связанные с защитой прав участников хозяйственного судопроизводства при разрешении хозяйственным судом вопроса об обеспечении иска.

Ключевые слова: обеспечение иска, хозяйственный суд, меры по обеспечению иска, доказывание, определение.

Summary

Questions, related to defence of rights for the participants of the economic legal proceeding at consideration of question an economic court about security for a claim, are analysed in the scientific article.

Key words: security for a claim, economic court, measures on security for a claim, proving, decision.

Отримано 26.03.2012

О. Ю. КАШИНЦЕВА, Л. О. ШАТИРКО

Оксана Юрїївна Кашинцева, кандидат юридичних наук, доцент, керівник науково-дослідної лабораторії права біоетики та медичного права КУП НАН України

Лариса Олексїївна Шатирко, ст. науковий співробітник Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України

ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ

Враховуючи, що 2012 рік пройде під знаменами великої політичної кампанії, присвяченої виборам, пропонуємо переосмислити недооцінені широким загалом можливості політичних маніпуляцій кризь призму найціннішої, здобутої силою духу не одного покоління, свободи вибору.

Скептичне ставлення широкого загалу до політичних ігор у нашому суспільстві та пасивне спостереження за маніпулюванням суспільною свідомістю перетворює громадян держави на біологічну масу. Ми, як біологічна маса, вже не є суб'єктами політичного процесу, ми не маємо політичного впливу, ми – пасивний об'єкт для політичних маніпуляцій.

На нашу думку, політичний вплив і політичне маніпулювання поняття різні і за змістом і за формою. Хоча в політологічній літературі часто зустрічається їх трактування у тісному взаємозв'язку¹. Ми не торкатимось порівняльного аналізу цих категорій з позиції політологічної науки, залишаючи це фахівцям. Окреслимо лише ті аспекти, які нам видаються важливими для вироблення юридичних механізмів захисту від політичного маніпулювання, емпіричну базу щодо яких нам дає психологічна наука.

Безперечно, політичний вплив є основним інструментом у процесі отримання, використання та збереження влади. Його суть полягає в здатності політичного суб'єкта активно стимулювати процес змін мотивів та установок інших суб'єктів політичного процесу з метою трансформації їхньої поведінки та дій. Ми до-